

AGNIESZKA BELCER
ANNA WOJNAROWSKA

IDEA PARTNERSTWA MIĘDZYSEKTOROWEGO W ZAKRESIE MINIMALIZOWANIA ZJAWISKA WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

IDEA OF INTERSECTORAL PARTNERSHIP IN THE AREA OF DIMINISHING SOCIAL EXCLUSION PHENOMENA

A b s t r a c t. The goal of the article is to present the model of intersectoral partnership which becomes very popular all over the world. In modern society partnership is really necessary as it gives a chance to create co-operation and helps to solve difficult environmental, social, local and global problems. Creation of well-functioning intersectoral partnership is a difficult task requiring close co-operation of partners from various sectors – public, economic and social. The mission of partnership must concern common good i.e. favourable change, profitable and noticeable for both partners and recipients. During last years the idea of partnership co-operation became more commonly accepted and evaluated and more frequently treated as the answer to the problem of helping excluded people. There are many examples of good intersectoral practices. This article presents interesting and worth recommending area of activity of United Way Foundation – mainly long-term proprietary social programme Partnership for Children being the answer to difficult social problem such as poverty of Polish children. The goal of the programme is to create the same developmental and educational chances for children threatened with exclusion and marginalization, children coming from poor multi-problem or educationally inefficient families. Helping such children is a good investment into their lives, lives of their families and the whole society. The project relying on intersectoral co-operation joins capabilities and efficiencies of various circles: non-governmental organizations, self-government, business, governmental administration, scientific centres and media.

Key words: children, education, marginalization, partnership for children, partnership, help for children, poverty, intersectoral co-operation, social exclusion.

Dr AGNIESZKA BELCER – Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Wydział Zamiejscowy w Jasle; adres do korespondencji: ul. Sokoła 6, 38-200 Jasło; e-mail: agnieszka.belcer@wp.pl

Dr ANNA WOJNAROWSKA – Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Wydział Zamiejscowy w Jasle; adres do korespondencji: ul. Sokoła 6, 38-200 Jasło; e-mail: a.wojnarowska@poczta.onet.pl

WPROWADZENIE

O partnerstwie mówi się łatwo, ale znacznie trudniej jest je wprowadzać w życie. Partnerstwo – jako model działania – w ostatnim czasie na stałe wpisało się w rzeczywistość społeczną. Termin „partnerstwo” obecnie stał się niezwykle modny i popularny. Jest używany w wielu znaczeniach i obejmuje różnego rodzaju relacje, powiązania, sieci i typy organizacji.

Idea partnerstwa międzysektorowego, w ramach której władze reprezentujące jednostki samorządu terytorialnego, podmioty gospodarcze i organizacje trzeciego sektora współpracują ze sobą w celu rozwiązania złożonych problemów lokalnych i regionalnych, zyskuje wielu zwolenników. Partnerstwa rodzą się z inicjatywy organizacji pozarządowych lub firm oraz instytucji publicznych i działają na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym lub globalnym. Współpraca międzysektorowa rzadko okazuje się prostym i szybkim rozwiązaniem problemów. Budowanie przedsięwzięć partnerskich wymaga zdecydowania, wytrwałości i odwagi. Każda ze stron wnosi do wspólnych działań inne doświadczenia i umiejętności, dzięki którym współpraca międzysektorowa może być trwała, skuteczna i przynosząca efekty, o ile zostanie właściwie zaplanowana i zarządzana.

Słuszny zdaje się zatem pogląd Michelle Evans, która uważa, że „[...] partnerzy to współpracownicy, myśliciele i marzyciele. Aby pracować w ramach partnerstwa, porzucamy nasze wygodne, bezpieczne i wypróbowane zwyczaje zawodowe. Rezygnujemy również z pozycji, w której mamy kontrolę na rzecz współpracy. Współpraca to bardzo wymagający proces twórczy”¹.

1. GENEZA IDEI PARTNERSTWA

Koncepcja partnerstwa wywodzi się z wielu tradycji i łączy je. Przede wszystkim odnosi się do idei dialogu społecznego, głównie pomiędzy partnerami społecznymi, zwłaszcza związkami zawodowymi i pracodawcami. W istocie to z tej „gałęzi” wyrastają specyficzne i nader popularne w Europie tzw. paktu na rzecz zatrudnienia. Kolejnym składnikiem tej tradycji jest idea

¹ Cytat pochodzi z prezentacji wygłoszonej podczas The Partnering Event w Cambridge w Wielkiej Brytanii we wrześniu 2006 roku. Cyt. za: S. MCMANUS, R. TENNYSON, *Od czynu do słowa: komunikacja w partnerstwie. Poradnik dla animatorów partnerstwa*, Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska 2010, s. 10.

Partnerstwa Publiczno-Prywatnego, która w specyficznej formie pojawiła się uprzednio w Stanach Zjednoczonych, a następnie dotarła do Europy. Bardzo ważna, szczególnie dla sektora pozarządowego, jest też idea *community development*, a w jej ramach takie pojęcia, jak kapitał społeczny i społeczeństwo obywatelskie, które stanowią istotny budulec partnerstw. Trzeba również zaznaczyć, iż zasadniczym elementem otwierającym drogę do popularności partnerstwa okazały się też różne formy przekształcenia po stronie samej administracji publicznej. Należą do nich zmiany w modelu rządzenia i rozwój różnych jego paradygmatów, tzw. *New Managerialism*, *New Public Management* czy tzw. *Enabling State*. Wszystkie te zmiany miały istotny udział w ewolucji koncepcji partnerstwa i można powiedzieć, że ich sukcesem było przełamywanie mentalnej bariery w odniesieniu do wyłączności administracji na dostarczanie usług publicznych. Zasady partnerstwa tymczasem demonopolizowały rolę administracji w ich definiowaniu².

Idea partnerstwa w krajach Unii Europejskiej ma również głęboki związek z unowocześnianiem tradycyjnych modeli polityki społecznej. Wymieniane kiedyś europejskie, tradycyjne modele³ coraz częściej okazują się bezskuteczne i kraje UE zobligowane są do poszukiwania korzystniejszych rozwiązań. Wspólnym przymiotem tych poszukiwań jest przesuwanie się klasycznego modelu *welfare state* w kierunku modelu *welfare society*. Istotną cechą takiego przesunięcia akcentów jest specyficznie rozumiana socjalizacja i zwiększenie zakresu współodpowiedzialności poszczególnych osób, ich rodzin i społeczności, w których żyją, za zapewnienie godnych warunków życia i spójności społecznej. Można powiedzieć, że chodzi o odrodzenie spontanicznych mechanizmów solidarności społecznej. Powstający w tym procesie rodzaj tzw. *welfare mix* wielokrotnie odwołuje się właśnie do idei partnerstwa jako specyficznego sposobu organizacji wzajemnych relacji. Idea ta występuje praktycznie we wszystkich krajach UE i stała się, jeżeli można tak powiedzieć, rodzajem doktryny. Szczególnie ostatnio, w związku z kryzysem ekonomicznym, w wielu krajach wskazuje się na konieczność przekroczenia stereotypowych modeli czysto państwowych bądź czysto rynkowych. Jednym z najbardziej wyrazistych przedstawicieli tego kierunku jest upowszechniana

² J. WYGNAŃSKI, *Skuteczne animowanie kultury współpracy – czynniki sukcesu w budowaniu partnerstw*, w: A. HANDZLIK, J. GŁOWACKI (red.), *Partnerstwo – współpraca międzysektorowa w realizacji celów społecznych*, Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie 2012, s. 8.

³ Nordycki, kontynentalny, południowy, anglosaski.

w Wielkiej Brytanii idea *Big Society*, u podłoża której leży właśnie przeświadczenie o potrzebie większego niż obecnie uznania i na pewno polegania na aktywności obywatelskiej⁴.

Filozofia partnerstwa ma od strony aksjologicznej i ustrojowej jeszcze jedno wartę podkreślenia zakorzenienie, mianowicie zasadę pomocniczości. Zasada ta ma długie europejskie tradycje, a w niektórych krajach, takich jak Polska i Niemcy, została wpisana w konstytucję. Słusznie zauważa Jakub Wygnański, że

zasada subsydiarności wskazuje na specyficzny podział pracy między poszczególnymi wspólnotami. Oznacza ona, że zawsze wtedy, gdy mniejsza (bardziej lokalna czy ogólnie rzecz biorąc oddolna) wspólnota jest w stanie podołać rozwiązywaniu danego problemu, tam wspólnota (instytucja) znajdująca się «wyżej» w hierarchii może i powinna wspierać ową wspólnotę w jej wysiłkach, ale nie powinna własnymi działaniami wkroczyć na jej terytorium i tym samym (choćby pośrednio) ubezwłasnowolnić jej obywateli⁵.

W Polsce idea partnerstwa międzysektorowego znalazła warunki dla rozwoju po 1989 roku. Przyczyny powstania i funkcjonowania tej formy współpracy są różnorodne. Wynikają przede wszystkim z kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w latach 80. i 90. XX wieku oraz idącą za tym transformacją społeczno-ustrojową. Kolejny impuls to narastanie zobowiązań sektora finansów publicznych skutkujące poszukiwaniem alternatywnych źródeł finansowania oraz wdrożenie wzorców przyjętych w państwach europejskich, ze szczególnym uwzględnieniem Wielkiej Brytanii⁶.

W 1992 roku, podczas Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych poświęconej sprawom środowiska i rozwoju – Szczytu Ziemi w Rio, partnerska współpraca angażująca sektor publiczny i gospodarczy oraz organizacje pozarządowe została uznana za podstawę w dążeniu do osiągnięcia, na szczeblu globalnym, zrównoważonego rozwoju. Następne Szczyty poświęcone problemom rozwoju populacji, urbanizacji, równości płci, rozwoju społecznego oraz kolejny Szczyt Ziemi w Johannesburgu w 2002 roku potwierdziły taką rolę partnerstwa⁷.

⁴ WYGNAŃSKI, *Skuteczne animowanie*, s. 8-9.

⁵ Tamże, s. 9.

⁶ J. ITRICH-DRABAREK, *Partnerstwo trójsektorowe na poziomie lokalnym*, „Studia Politolologiczne”, 20 (2011), s. 69.

⁷ R. TENNYSON, *Poradnik partnerstwa*, tł. M. Serafin, Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska 2003, s. 3.

2. DEFINICJE PARTNERSTWA

W ostatnich latach przywiązuje się dużą wagę do partnerstwa. Czym więc jest partnerstwo? W ujęciu socjologicznym partnerstwo jest współczesnym modelem relacji między partnerami, obejmującym: współdziałanie i współpracę, równość praw i obowiązków, szanowanie autonomii i inności, tolerancję⁸. W ujęciu formalnym partnerstwo to rodzaj porozumienia między poszczególnymi instytucjami, organizacjami, podmiotami gospodarczymi, a czasem także osobami fizycznymi.

Według definicji zaczerpniętej ze *Słownika języka polskiego PWN* partnerstwo to „współuczestniczenie w czymś, bycie partnerem [...]. Współpraca na zasadzie partnerstwa”⁹. Jerzy Bralczyk w *Słowniku 100 tysięcy potrzebnych słów* definiuje partnerstwo jako „równe traktowanie siebie nawzajem”¹⁰. David Wilcox zauważa, że partnerstwo to wspieranie finansowe, współdziałanie, współdecydowanie, konsultowanie i informowanie¹¹.

Zgodnie z definicją podawaną przez Amerykańską Agencję Rozwoju Międzynarodowego „partnerstwo międzysektorowe stanowi proces tworzenia wspólnych inicjatyw między organizacjami z dwóch lub trzech sektorów. Strategia ta przynosi długotrwałe rozwiązania dla wyzwań rozwojowych poprzez łączenie zainteresowań i zasobów różnych podmiotów”. Centrum Biznesu i Społeczeństwa w Ashridge określa partnerstwo jako

tryzy lub więcej organizacji – reprezentujących sektor publiczny, prywatny i społeczny – działające razem poprzez wnoszenie swojego odmiennego wkładu na rzecz realizacji wspólnej wizji z jasno określonymi celami i wytycznymi. Celem partnerstwa powinno być osiągnięcie czegoś więcej niż tylko sumy poszczególnych części.

Według Centrum Kopenhaskiego partnerstwo tworzą „ludzie i organizacje z połączenia sektora publicznego, prywatnego i społecznego, którzy angażują się w dobrowolny, przynoszący wzajemne korzyści, nowatorski związek dla

⁸ *Partnerstwo*, w: Z. LEW-STAROWICZ, *Słownik Encyklopedyczny Miłość i Seks*, Kraków: Wydawnictwo Europa 1999, s. 210.

⁹ *Partnerstwo*, w: S. DUBISZ (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 3, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2003, s. 373.

¹⁰ *Partnerstwo*, w: J. BRALCZYK, *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2008, s. 539.

¹¹ K. KWATERA, R. BUKOWSKA, „*Partnerstwo w Leadarze*” o współpracy i sieciowaniu LGD, Kraków: Małopolska Sieć LGD 2009, s. 9.

podjęcia wspólnych celów społecznych poprzez połączenie swoich zasobów i wiedzy”¹².

Natomiast zgodnie z definicją Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej partnerstwo to współpraca między różnorodnymi partnerami, którzy wspólnie, w sposób systematyczny, trwałe i z wykorzystaniem innowacyjnych metod oraz środków, planują, projektują, wdrażają i realizują określone działania i inicjatywy, których celem jest rozwój lokalnego środowiska społeczno-gospodarczego i budowa tożsamości lokalnej wśród członków danej społeczności. Można więc uznać, że termin „partnerstwo” jest bardzo zbliżony do pojęcia współpracy (współdziałania). Z kolei w Deklaracji w sprawie Partnerstwa, podjętej dnia 25 września 2006 roku w Cambridge przez grono około 130 światowych liderów partnerstwa i społecznej odpowiedzialności biznesu, definicja brzmi następująco:

Międzysektorowe partnerstwo angażuje dwie i więcej organizacje z sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, które nawiązują ze sobą szczególny rodzaj współpracy wykraczającej poza jednostronne działania i konwencjonalne kontakty, dzięki czerpaniu z zasobów partnerów w sposób komplementarny oraz rzeczywiste dzielenie się ryzykiem i korzyściami¹³.

Dla pełnego obrazu warto jeszcze przytoczyć definicję partnerstwa międzysektorowego, sformułowaną przez Organizację Narodów Zjednoczonych, zgodnie z którą:

Partnerstwo jest powszechnie rozumiane jako dobrowolna i kooperacyjna relacja pomiędzy różnymi stronami, w której wszyscy uczestnicy („partnerzy”) zgadzają się pracować razem, aby osiągnąć wspólny cel lub podjąć specyficzne zadanie i dzielić ryzyko, odpowiedzialność, zasoby, kompetencje i korzyści¹⁴.

W kontekście tak przyjętych definicji partnerstwo należy uznać za pewien specyficzny typ współpracy, który cechują elementy: wspólny cel, dobrowolność, dzielenie ryzyka, korzyści i odpowiedzialności oraz wspólna praca.

¹² R. ZARUDZKI, „*Metody i cechy LEADERa*”. Materiały szkoleniowe 1. Część A, wydane w ramach projektu „*Łączy nas Kanał Elbląski – partnerstwo sposobem aktywizowania mieszkańców*”, 2005, s. 22-23.

¹³ KWATERA, BUKOWSKA, „*Partnerstwo w Leadarze*”, s. 8.

¹⁴ Definicja z raportu na Zgromadzenie Ogólne w 2003 roku; cyt. za: KWATERA, BUKOWSKA, „*Partnerstwo w Leadarze*”, s. 7.

3. WYKLUCZENIE SPOŁECZNE – WYMIARY ZJAWISKA

Jeszcze kilkanaście lat temu wykluczenie społeczne było pojęciem zupełnie nam obcym¹⁵. Termin „wykluczeni” „ostatnio stał się modny [...]” i „po tym, jak się pojawił, zrobił zawrotną karierę [...]”¹⁶. Jest obecnie najpopularniejszym i najczęściej używanym terminem w życiu codziennym, mediach, publikacjach, w sferze działalności organizacji pozarządowych, socjologii oraz polityki społecznej¹⁷.

Czym zatem jest wykluczenie? Kim jest osoba wykluczona? Wydaje się, że każdy mógłby na te pytania odpowiedzieć. Wykluczenie społeczne kojarzy nam się z osobami biednymi, bezdomnymi, niepełnosprawnymi. Ale „wykluczenie” to pojęcie o wiele szersze i może dotyczyć bardzo różnych grup społecznych. Wobec tego jakie grupy ludzi narażone są na wykluczenie społeczne? Kogo można nazwać wykluczonym? Literatura przedmiotu wskazuje, iż szczególnie narażeni na wykluczenie są ludzie niezaradni, słabo wykształceni, migranci, obcokrajowcy, bezdomni, bezrobotni, niepełnosprawni, dzieci z rodzin wielodzietnych i niepełnych, ludzie starsi, mieszkańcy wsi popegeerowskich, narkomani, alkoholicy, młodzież opuszczająca placówki opiekuńczo-wychowawcze, opuszczający zakłady karne.

Popularność pojęcia „wykluczenie społeczne” stanowi fenomen dość prosty do wytłumaczenia, ponieważ opisuje on zjawisko stare jak świat, przy użyciu terminu, który bardziej przemawia do współczesnego społeczeństwa. Ludzie, którzy z różnych powodów nie mogli w pełny sposób uczestniczyć w życiu społecznym, istnieli w każdej epoce historycznej. Żebracy, włóczędzy, niewolnicy, ludzie chorzy psychicznie, niepełnosprawni intelektualnie i fizycznie czy bezrobotni w epoce przemysłowej – to kiedyś różne postacie ubóstwa, a w dzisiejszych czasach – wykluczeni. Nie przypadkiem też były one związane z bardzo niskim statusem społecznym¹⁸.

Termin „wykluczenie społeczne” został stworzony nie przez samego René Lenoira¹⁹, wysokiego urzędnika francuskiej biurokracji, ale przez wydawcę

¹⁵ A. BELCER, *Zbędni, odtrąceni i niechciani – wykluczeni*, w: M. POKRZYWA, S. WILK (red.), *Wykluczenie społeczne. Diagnoza, wymiary i kierunki działań*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2013, s. 9.

¹⁶ A. WOJNAROWSKA, *Wykluczenie polityczne jako aspekt życia społecznego w Polsce*, w: POKRZYWA, WILK (red.), *Wykluczenie społeczne*, s. 187.

¹⁷ BELCER, *Zbędni, odtrąceni*, s. 9.

¹⁸ Tamże, s. 10.

¹⁹ Autor książki *Les exclus*, Paris 1974.

jego książki z 1974 roku. Nie oznacza to wcale, że w ten sposób zostało zauważone jakieś nowe zjawisko społeczne czy pojawiła się nowa, nieznana wcześniej kategoria struktury społecznej, czyli ludzie pod jakimś względem „wykluczeni”. Wręcz przeciwnie, zjawisko to opisywali już klasycy socjologii – zarówno europejskiej, jak i amerykańskiej. Także historycy społeczni i etnologowie zajmowali się „społeczną marginalnością”. Zagadnienie to badane było również w polskich naukach społecznych. Przykładem jest esej Stefana Czarnowskiego *O ludziach zbędnych* oraz praca jego uczennicy – Niny Assorodobraj – pt. *O ludziach luźnych*²⁰.

W literaturze przedmiotu można wyłonić trzy nurty opisu kategorii wykluczenia społecznego – nurt brytyjski, nurt amerykański i nurt francuski. Pierwszy z nich pokazuje, iż wykluczenie społeczne może być rezultatem niedostatecznie działających i rozwiniętych instytucji publicznych i obywatelskich, które pozbawiają osoby wykluczone możliwości zmiany, ograniczając ich uczestniczenie w życiu obywatelskim i możliwość podejmowania decyzji. „[...] brak dostępu do praw politycznych oraz nierozwinięte instytucje życia obywatelskiego, ograniczając partycypację i możliwość podejmowania decyzji, interpretuje się jako źródło wykluczenia społecznego”. Drugi sposób interpretacji wykluczenia społecznego poszukuje przyczyn ekskluzji społecznej w cechach jednostek i w działalności państwa. To ocena moralna wykluczonych oraz przypisanie im odpowiedzialności za ich trudną sytuację. Jednak nie tylko; zgodnie z amerykańską literaturą podmiotu wykluczającym staje się państwo, ponieważ to właśnie system opiekuńczy osłabia zdolność jednostek do podejmowania własnych inicjatyw i ponoszenia odpowiedzialności za swoje życie. Natomiast zgodnie z nurtem francuskim państwo nie wyklucza, a rozwój społeczeństwa industrialnego opiera się na koncepcji społeczeństwa otwartego, wpływając na indywidualne strategie życiowe. Instytucje zabezpieczenia społecznego minimalizują nierówności społeczne do takiego poziomu, który umożliwia ludziom godne życie w otwartym społeczeństwie. Nurt francuski jest opozycyjny w stosunku do nurtu amerykańskiego²¹.

²⁰ K. W. FRIESKE, *Społeczne wykluczenie: o nicowaniu pojęć*, w: S. GOLINOWSKA, E. TARKOWSKA, I. TOPIŃSKA (red.), *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Badania. Metody. Wyniki*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych 2005, s. 55.

²¹ S. GOLINOWSKA, P. BRODA-WYSOCKI, *Kategorie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Przegląd ujęć*, w: GOLINOWSKA, TARKOWSKA, TOPIŃSKA (red.), *Ubóstwo i wykluczenie społeczne*, s. 32-33.

Pojęcie „wykluczenie społeczne” po raz pierwszy zostało użyte w dokumencie Komisji Europejskiej w 1988 roku. Rok później termin ten znalazł się w preambule Europejskiej Karty Społecznej, wraz ze stwierdzeniem, że walka z wykluczeniem społecznym jest niezwykle istotna ze względu na podtrzymanie solidarności społecznej. Kategoria wykluczenia społecznego została zaakceptowana w Europie i zastąpiła termin „ubóstwo”. W latach 90. XX wieku pojęcie wykluczenia społecznego nabrało jeszcze większego znaczenia – zarówno na poziomie narodowym, jak i europejskim²².

Wykluczenie społeczne to dynamiczny proces, mogący ulegać kumulacji. Utrata pracy nie oznacza przecież momentalnego wykluczenia. Negatywne zdarzenia o charakterze przyczynowo-skutkowym, ich skumulowanie w czasie mogą jednak uskutecznić proces wykluczenia. Bezrobocie może być początkiem kierowania na „tor wykluczenia”, przyczyną zerwania więzi koleżeńskich, towarzyskich, następnie rodzinnych, braku uczestnictwa w aktywności politycznej, alkoholizmu, narkomanii, pogorszenia stanu zdrowia itd., ale nie oznacza znalezienia się automatycznie na marginesie społeczeństwa²³.

4. WYKLUCZENIE SPOŁECZNE – PROBLEM DEFINICYJNY

W literaturze przedmiotu mamy do czynienia z szerokim wachlarzem pojęcia „wykluczenie” i sposobem jego definiowania. Według definicji proponowanej przez Pasi Moio: „być społecznie wykluczonym oznacza, że jednostka, rodzina albo nawet cała grupa są wyłączone ze sposobu życia, zasobów oraz warunków życia, jakie są zwyczajowe i akceptowane w danej społeczności”²⁴. Zdaniem Jordiego Estivilla: „wykluczenie społeczne może być pojmowane jako kumulujący się i złożony proces stopniowego wypadania z centralnych obszarów ekonomii, polityki i społeczeństwa, wynikający z procesów zachodzących na tych obszarach i połączony ze stopniową izolacją osób, grup, społeczności i terytoriów oraz lokowaniem ich na pozycjach niższości/gorszych w odniesieniu do centrów rozwoju/możliwości, zasobów

²² Tamże, s. 33.

²³ R. KRUSZKA, *Wykluczenie społeczne – rys interpretacyjny i użyteczność badawcza*, „Kultura i Edukacja” 2008, nr 1, s. 51-52.

²⁴ P. MOISIO; cyt. za: GOLINOWSKA, BRODA-WYSOCKI, *Kategorie ubóstwa*, s. 40.

i dominujących wartości”²⁵. Natomiast w definicji przyjętej w Narodowej Strategii Integracji Społecznej wykluczenie społeczne to „brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich, a w szczególności dla osób ubogich”²⁶.

Na wykluczenie społeczne najbardziej narażone są następujące grupy: dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych, dzieci wychowujące się poza rodziną, kobiety samotnie wychowujące dzieci, kobiety pozostające poza rynkiem pracy, ofiary patologii życia rodzinnego, osoby o niskich kwalifikacjach oraz bezrobotne, żyjący w bardzo trudnych warunkach mieszkaniowych, niepełnosprawni i chronicznie chorzy, osoby chorujące psychicznie, starsze osoby samotne, opuszczający zakłady karne, imigranci, osoby należące do romskiej mniejszości etnicznej. Jednostki z grupy społecznej żyjące na marginesie społeczności uznawane są za niewygodne i zagrażające. Dlatego zachowuje się wobec nich dystans, izolację, środki osaczenia, ucisku i wykluczenia. Dzieci stają przed trudnym wyzwaniem współczesnej rzeczywistości społecznej²⁷. Wykluczenie społeczne wiąże się nie tylko ze skutkami określonymi obecnie, ale ma swoje następstwa także w przyszłości, przede wszystkim przenosi się na zmniejszone możliwości zmiany sytuacji przez następne pokolenia. Bardzo często jest bowiem tak, że dzieci osób obecnie wykluczonych same zostają wykluczone. W społeczeństwie powstają linie podziałów wyraźnie oddzielające tych, którzy są wykluczeni, od tych, którzy nie podlegają ekskluzji²⁸. Obserwacja życia społecznego pokazuje, że coraz większa liczba dzieci i młodzieży podlega zjawisku wykluczenia społecznego, to znaczy nie jest zdolna do pełnego uczestnictwa w życiu kulturalnym, politycznym i gospodarczym. Według szacunków co piąte dziecko w Polsce jest zagrożone wykluczeniem społecznym²⁹.

Wśród kategorii osób zagrożonych wykluczeniem społecznym Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, przygotowana w 2004 roku, na pierwszym miejscu wymienia „dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych

²⁵ J. ESTIVILL; cyt. za: GOLINOWSKA, BRODA-WYSOCKI, *Kategorie ubóstwa*, s. 40.

²⁶ *Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski*, Warszawa: MPiSS 2004, s. 22.

²⁷ J. ŻEROMSKA-CHARLIŃSKA, M. ŚNIADKOWSKI, *Bez-radność młodzieży wobec faktu wykluczenia społecznego*, W: B. CHROSTOWSKA, E. KANTOWICZ, C. KURKOWSKI (red.), *Pedagogika społeczna wobec problemów współczesnej młodzieży. Polska pedagogika społeczna na początku XXI wieku*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit 2010, s. 144-145.

²⁸ GOLINOWSKA, BRODA-WYSOCKI, *Kategorie ubóstwa*, s. 41.

²⁹ BELCER, *Zbędni, odtrąceni*, s. 16.

i ubogich”, a także ze środowiska ubóstwa³⁰. Natomiast w Strategii Państwa dla Młodzieży na lata 2003-2012 z 2003 roku mówi się o przeciwdziałaniu marginalizacji młodego pokolenia, o umożliwieniu jednakowego startu w dorosłe życie, o wyrównywaniu szans edukacyjnych młodzieży z różnych środowisk – z terenów wiejskich, młodzieży bezrobotnej, niepełnosprawnej, wywodzącej się z regionów zaniedbanych i ubogich środowisk, znajdujących się poza systemem edukacji oraz pracy³¹. Zdaniem Agnieszki Belcer

dla dzieci wzrastających w ubóstwie trudniejsze są procesy socjalizacyjne, które mają istotny wpływ na ich osiągnięcia szkolne, a w dalszej kolejności na karierę życiową. Od tego, jak będzie przebiegała edukacja młodych ludzi, będzie bowiem zależało ich dorosłe życie. Dzieci i młodzież z rodzin zagrożonych marginalizacją często wypadają przedwcześnie z systemu oświaty i w konsekwencji rzadko kończą studia. W ten sposób, chcąc nie chcąc, dziedziczą status swoich rodziców³².

5. PARTNERSTWO DLA DZIECI – PRZYKŁAD WSPÓŁPRACY MIĘDZYSEKTOROWEJ³³

Idea współpracy partnerskiej jest powszechnie akceptowana i ceniona³⁴. Coraz częściej można zaobserwować współpracę organizacji pozarządowych z podmiotami różnych sektorów: samorządami, przedsiębiorcami czy też innymi organizacjami. Na przestrzeni ostatnich lat pojawia się wiele przykładów dobrych praktyk międzysektorowych.

Ciekawym i wartym polecenia przykładem współpracy międzysektorowej jest działalność Fundacji „Wspólna Droga” United Way Polska³⁵, która jest organizacją pożytku publicznego, niezależnym członkiem uznanej, międzynarodowej organizacji charytatywnej, łączącą ludzi biznesu, nauki, kultury i sztuki wokół inicjatywy pomocy osobom w trudnej sytuacji. Fundacja dąży

³⁰ *Narodowa Strategia*, s. 63-67.

³¹ *Strategia Państwa dla Młodzieży na lata 2003-2012*, Warszawa: MENiS 2003.

³² BELCER, *Zbędni, odtrąceni*, s. 17.

³³ Materiały do opracowania niniejszego rozdziału zostały udostępnione przez Fundację „Wspólna Droga” United Way Polska i są w posiadaniu auterek.

³⁴ S. HURRELL, S. HUSSAIN-KHALIQ, R. TENNYSON, *Studium przypadku – poradnik. Studia przypadku współpracy partnerskiej jako instrument zmian*, tł. M. Serafin, Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska 2010, s. 3.

³⁵ Fundacja United Way to jedna z najstarszych międzynarodowych organizacji charytatywnych na świecie, która działa w Stanach Zjednoczonych od 126 lat, natomiast w Polsce, pod nazwą „Wspólna Droga” United Way Polska, od 17 lat.

do tego, aby każdy człowiek w Polsce, żyjący w biedzie, otrzymał profesjonalną i skuteczną pomoc. Misją Fundacji jest inicjowanie i współtworzenie w Polsce ruchu partnerskiej współpracy ludzi wszystkich środowisk społecznych na rzecz poprawy życia ludzi w ciężkich warunkach.

Jedną z dziedzin działalności Fundacji jest wieloletni, autorski program społeczny Partnerstwo dla Dzieci, zainaugurowany w 2006 roku, będący odpowiedzią na ogromny problem społeczny, jakim jest bieda i ubóstwo polskich dzieci. Celem programu jest wyrównywanie szans rozwojowych i edukacyjnych dzieci zagrożonych niedostosowaniem społecznym i marginalizacją, pochodzących z rodzin ubogich, wieloproblemowych bądź niewydolnych wychowawczo, by umożliwić im pełne uczestnictwo w życiu społecznym³⁶. Dzięki pedagogom ulicy, streetworkerom, udaje się dotrzeć do dzieci potrzebujących wsparcia, przeprowadzić je „od ulicy do świetlicy”, dać im możliwość nadrobienia zaległości szkolnych, obudzić w nich aspiracje edukacyjne oraz wiarę we własny potencjał, odkryć ich indywidualne talenty i zdolności, a nade wszystko pomóc wyjść z trudnej sytuacji.

Dzieci i młodzież, często pozostawieni sami sobie, bez nadzoru dorosłych, uchylają się od obowiązku szkolnego i nie są w stanie nadrobić zaległości szkolnych, co w rezultacie powoduje, iż kończą edukację na niższym poziomie. Bez nadziei na lepszą przyszłość, swój wolny czas, razem z rówieśnikami, spędzają głównie na ulicach, podwórkach czy w galeriach handlowych, gdzie są bardziej podatni na wpływ i zagrożenia różnego typu. Niskie poczucie własnej wartości, zaniżone aspiracje, a w konsekwencji wypadanie z systemu edukacyjnego są następstwem braku wzorców oraz zaległości szkolnych. Pomoc tym dzieciom jest dobrą i trwałą „inwestycją” w życie ich samych, ich rodzin, jak również całego społeczeństwa. Projekt, opierając się na współpracy międzysektorowej, scala możliwości i efektywność różnych środowisk: organizacji pozarządowych, samorządu, biznesu, administracji rządowej, ośrodków naukowych i mediów.

W ramach Programu Partnerstwo dla Dzieci partnerami Fundacji jest trzydzieści organizacji pozarządowych z całego kraju³⁷. Wśród nich znajdują

³⁶ M. MULARCZYK, „Partnerstwo dla dzieci” – wielopłaszczyznowe podejście do problemów społecznych, w: „Partnerstwo dla dzieci – czas wolny jako narzędzie zmiany społecznej”. Materiały z II Konferencji zorganizowanej przez Fundację „Wspólna Droga” w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej w dniu 8 grudnia 2008 roku, Warszawa 2009, s. 19.

³⁷ Fundacja we wszystkich programach współpracuje z 147 organizacjami, zaś w ramach Programu Partnerstwo dla Dzieci partnerami Fundacji jest 30 organizacji pozarządowych.

się: Akcja Humanitarna „Życie”, Caritas Diecezji Radomskiej, Caritas Diecezji Toruńskiej z siedzibą w Toruniu (Działdowskie Centrum Caritas), Caritas Warszawa Praga-Południe, Caritas Warszawa-Targówek, Centrum Misji i Ewangelizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, Centrum Profilaktyki i Edukacji Społecznej PARASOL, Fundacja Dr Clown, Fundacja Generacja, Fundacja Miasto Aniołów, Fundacja Zmian Społecznych „Kreatywni”, KARAN, Katolicka Fundacja Dzieciom w Parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach, Stowarzyszenie „17-tka”, Stowarzyszenie „Miłość w Działaniu”, Stowarzyszenie „Serduszko dla dzieci”, Stowarzyszenie „Wspólne Podwórko”, Stowarzyszenie Animatorów i Pedagogów Społecznych, Stowarzyszenie Grupa Pedagogiki i Animacji Społecznej Warszawa-Praga Północ, Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Wiatrak”, Stowarzyszenie Mierz Wysoko, Stowarzyszenie na rzecz Dzieci i Młodzieży Program Stacja, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Dzieci, Młodzieży i Rodziny „Pomocna Dłoń”, Stowarzyszenie Pedagogiki Alternatywnej, Stowarzyszenie Pedagogów i Animatorów KLANZA, Stowarzyszenie Przyjaciół Ośrodka Socjoterapeutycznego Wspólny Dom, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci im. Kazimierza Lisieckiego „Dziadka” w Otwocku, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Warszawa-Praga Południe, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Warszawa-Praga Północ, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Warszawa-Targówek.

Program Partnerstwo dla Dzieci wspiera wiele firm. Należą do nich: Amgen Spółka z o.o., Atos, Bricoman Polska Spółka z o.o., FedEx, Johnson & Johnson Poland Spółka z o.o., Mattel Poland Spółka z o.o., Société Générale SA Oddział w Polsce, TNT Express³⁸. Natomiast partnerami instytucjonalnymi programu są: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Mazowiecki Urząd Wojewódzki, Główny Urząd Statystyczny, samorządy, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.

Program obejmuje strategię zorientowaną na wyrównywanie szans rozwojowych i edukacyjnych dzieci w trzech dziedzinach. Są to: bezpośrednia pomoc dziecku, wzmacnianie systemu pomocy dzieciom oraz aktywizowanie społeczności lokalnej na rzecz dzieci.

³⁸ W artykule zostały wymienione tylko te firmy, które współpracują z Fundacją w ramach Programu Partnerstwo dla Dzieci, natomiast wszystkich firm współpracujących z Fundacją w zakresie innych programów jest znacznie więcej.

5.1. BEZPOŚREDNIA POMOC DZIECKU

Fundacja współpracując z organizacjami pozarządowymi z całej Polski, dąży do wyrównywania szans edukacyjnych i rozwojowych dzieci z rodzin o niskim statusie materialnym. Realizacja pierwszego obszaru bezpośredniego wsparcia dziecka, kształtowania jego umiejętności społecznych, dbałości o jego podstawowe potrzeby odbywa się poprzez Akademię Wspólnej Drogi i trzy grupy działań: naukę, rozwój i zaangażowanie społeczne. Bezpośrednia pomoc polega na opłacaniu zajęć pozalekcyjnych i wyrównawczych oraz uczestnictwa dzieci w projektach realizowanych metodą pedagogiki ulicy, jak też w zajęciach otwartego klubu „Światoteka”³⁹, która dzięki zaangażowaniu i współpracy międzysektorowej stała się modelowym przykładem, wartym upowszechnienia.

Każdy człowiek pragnie poczucia bezpieczeństwa, bezinteresownej miłości i akceptacji swojej osoby po to, aby w pełni odczuwać radość życia, która motywuje do rozwoju, w tym do nauki i do pracy. Te podstawowe wartości, które stwarzają poczucie szczęśliwego życia, zaspokaja rodzina. Daje to dziecku i młodemu człowiekowi pozytywną motywację do wszelkich form działań i zachowań. Z ukształtowanym przez rodzinę obrazem i poczuciem własnej osoby i jej akceptacji dziecko wchodzi w każdą sferę życia, kształtuje swoje widzenie świata oraz światopogląd⁴⁰. Niestety są też takie rodziny, które nie zapewniają dziecku właściwej opieki, a wręcz przeciwnie – kłótnie, alkohol, przemoc fizyczna i psychiczna, brak opieki i bezpieczeństwa powodują, że dzieci uciekają na ulicę. Wtedy to ulica narzuca im system wartości i staje się dla nich domem, wychowawcą, szkołą życia, miejscem zarabiania

³⁹ „Światoteka” to kameralny klub dla dzieci mających gorsze szanse, w którym mogą rozwijać swoje zainteresowania i talenty oraz zdobywać wiedzę dzięki bliskiej, opartej na zaufaniu relacji z pedagogiem. Nazwa „Światoteka” jest neologizmem, który nawiązuje do celu działania, jakim jest ukazywanie światła w nowoczesnej, atrakcyjnej, przystępnej i angażującej formie. Bardzo często „Światoteka” jest miejscem pierwszego kontaktu młodego człowieka z ofertą organizacji pozarządowych. W ramach zajęć w niej prowadzonych organizowane są spotkania z ciekawymi ludźmi, zajęcia plastyczne, komputerowe, fotograficzne, kulinarne, twórczego myślenia, wspólne oglądanie filmów i dyskusja na ich temat, gry i zabawy edukacyjne, logiczne, sprawnościowe, odrabianie lekcji i pomoc w nauce. Obecnie działają trzy „Światoteki”: dwie w Warszawie oraz „Biblioteka-Światoteka” we Wrocławiu. Każdego roku powstaje nowa grupa, która średnio liczy 15 dzieci w wieku od 9-17 lat.

⁴⁰ U. SZUŚCIK, *Potrzeby dziecka*, w: W. KORZENIOWSKA, U. SZUŚCIK (red.), *Rodzina. Historia i współczesność. Studium monograficzne*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls 2006, s. 375.

pieniędzy, spędzania czasu podczas roku szkolnego, a nawet wakacji. Dzieci te nie mają innego „miejsca na ziemi”, w którym mogłyby liczyć na wsparcie oraz czułyby się bezpieczne i kochane⁴¹. Słowo „ulica” to słowo klucz, ponieważ pod pojęciem „ulicy” tak naprawdę „kryje się całe otoczenie dziecka, przestrzeń, czyli ogół miejsc, w których przebywa lub może przebywać dziecko i na które może oddziaływać w sposób destruktywny lub konstruktywny”. Zatem mogą to być ulice w dosłownym tego słowa znaczeniu, ale również: podwórka, klatki schodowe, piwnice, strychy, blokowiska, bramy, opuszczone budynki, dworce kolejowe, torowiska, bunkry, stare fabryki, a także kanały ciepłownicze⁴². I to właśnie tam – na ulice – docierają do nich pedagodzy ulicy, by zaproponować inne formy spędzania czasu, nauczyć budowania relacji i pełniejszego funkcjonowania w społeczeństwie.

Stopniowo dzieci w małych, kilkuosobowych grupach podejmują się realizacji wspólnych projektów artystycznych czy sportowych. Przygotowują wystawę zrobionych przez siebie zdjęć, malują graffiti, uczą się układów tanecznych czy kręcą film o piłkarzach ulubionego klubu. Wspólnie organizują wyprawy do ciekawych miejsc, jeżdżą na wycieczki. Efektem tych działań jest wzrost poczucia własnej wartości, większa umiejętność działania w zespole, poprawa relacji w rodzinie i w środowisku rówieśniczym, ale również stopniowa akceptacja powszechnie obowiązujących norm społecznych i rezygnacja z destrukcyjnych zachowań. Co roku Fundacja współpracuje przy realizacji kilkunastu różnych projektów i przekazuje środki finansowe na ich wykonanie. Zachęca również organizacje działające metodą pedagogiki ulicy z wielu miast do wspólnych projektów⁴³.

Rodzice dzieci z biedniejszych rodzin zazwyczaj nie są w stanie sfinansować dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i często też nie widzą takiej potrzeby. Natomiast oferta bezpłatnych zajęć dodatkowo stymulujących rozwój dziecka jest bardzo skromna, co w efekcie powoduje narastanie różnic w rozwoju dzieci z rodzin zamożnych i ubogich. Dlatego też Fundacja dąży

⁴¹ BELCER, WOJNAROWSKA, *Streetworking – pomoc dla dzieci ulicy*, w: J. JĘCZEŃ, B. LELONEK-KULETA (red.), *Streetworking. Nowe wyzwania przed pracą socjalną*, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2012, s. 99.

⁴² T. SZCZEPAŃSKI, *Przestrzenie działania pedagoga ulicznego*, w: E. BIELECKA (red.), *Streetworking. Teoria i praktyka*, Warszawa: Wydawnictwo Pedagogium 2005, s. 107.

⁴³ Projekty realizowane są w wielu miastach Polski, m. in. w Częstochowie, Gdyni, Katowicach, Krakowie, Radomiu, Rybniku, Warszawie, Wrocławiu, Wyszakowie. W ciągu pierwszych pięciu lat istnienia programu, w 16 miastach Polski zrealizowano 71 projektów ulicznych, w których uczestniczyło 951 beneficjentów.

do wyrównywania szans dzieci poprzez finansowanie zajęć dodatkowych w ramach tzw. mikrostypendiów⁴⁴, które umożliwiają nadrobienie zaległości szkolnych, rozwijanie zainteresowań i talentów oraz poszerzenie wiedzy.

Największym zainteresowaniem uczestników programu cieszą się zajęcia taneczne, sportowe, akrobatyczne, plastyczne, wyrównawcze z różnych przedmiotów oraz nauka języków obcych. Regularny udział w zajęciach uczy dziecko wytrwałości i wpływa na poprawę jego samooceny, wzrostu ambicji edukacyjnych i rozwoju talentów.

5.2. WZMACNIANIE SYSTEMU POMOCY DZIECIOM

Poprawa sytuacji dzieci zagrożonych marginalizacją jest możliwa tylko dzięki współpracy wielu podmiotów działających na rzecz dzieci zarówno na poziomie krajowym, jak i lokalnym, w którym aktywną rolę odgrywają organizacje pozarządowe związane z pedagogiką ulicy oraz lokalne instytucje, obejmujące tworzenie lokalnych koalicji na rzecz dzieci, szkolenia dla pedagogów ulicy oraz prowadzenia analiz i badań z wykorzystaniem autorskich narzędzi badawczych. Waga i skala zjawiska, jakim jest marginalizacja dzieci z rodzin o niskim statusie materialnym i kulturowym, jest tak poważna, a istniejący system opieki społecznej tak nieskuteczny, że dróg rozwiązania problemu należy szukać przede wszystkim w nowatorskich działaniach na poziomie lokalnym, gdzie widać konkretne dziecko i jego rodzinę, a stosunkowo niewielkie nakłady finansowe mogą spowodować znaczącą i trwałą zmianę w ich życiu.

„Wspólna Droga” zachęca do tworzenia lokalnych koalicji na rzecz dzieci zagrożonych marginalizacją społeczną, w których uczestniczą jednostki samorządowe, instytucje pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, instytucje wymiaru sprawiedliwości, firmy, media oraz środowiska akademickie. Istotą takich koalicji jest wypracowywanie modelu spójnej, zintegrowanej działalności, mającej na celu ograniczenie bądź całkowite wyeliminowanie zagrożeń mogących być przyczyną marginalizacji lub wykluczenia społecznego dzieci pochodzących z rodzin ubogich, niewydolnych wychowawczo, zagrożonych patologią. Fundacja zachęca społeczność lokalne do współpra-

⁴⁴ Rocznie Fundacja wspiera w ten sposób około 30 dzieci z kilku organizacji pozarządowych. Dzięki środkom pozyskanym od Partnerów, w latach 2007-2011 Fundacja mogła sfinansować 226 mikrostypendiów dla 155 dzieci. Obecnie w programie stypendialnym uczestniczy ponad 100 dzieci, a w 2014 roku Fundacja przyznała już 40 mikrostypendiów.

cy i koordynacji działań poszczególnych podmiotów, wymiany informacji i wspólnego poszukiwania najlepszych dla konkretnego dziecka rozwiązań oraz tworzenia, opierając się na lokalnych zasobach firm i osób indywidualnych, funduszy stypendialnych dla dzieci.

Fundacja wspiera system opieki nad dzieckiem także poprzez szkolenia dla pedagogów ulicy działających w organizacjach pozarządowych na terenie całego kraju. To szczególny rodzaj pracy, wymagający dużej wiedzy i kwalifikacji oraz ogromnej odporności psychicznej. Dlatego też ważnym elementem szkolenia jest trening interpersonalny oraz socjoterapeutyczny, a także system superwizji w czasie pracy z dziećmi.

5.3. AKTYWIZOWANIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ NA RZECZ DZIECI

Trzecim obszarem działań jest aktywizowanie społeczności lokalnej, w ramach którego organizowany jest wolontariat pracowniczy. Fundacja zachęca osoby prywatne, w tym pracowników firm, do dbałości o rozwój dzieci wrażliwych w biedzie, w rodzinach, których jedyną formą uczestnictwa w kulturze jest oglądanie telewizji i przeglądanie bezpłatnych gazetek. „Wspólna Droga” odwołuje się do idei solidaryzmu społecznego, do ludzkiej wrażliwości i empatii oraz zachęca do wspierania rozwoju tych dzieci przez pomoc materialną bądź zaoferowanie swojego czasu i umiejętności w ramach wolontariatu.

Fundacja stara się zwracać uwagę społeczeństwa na sytuację tych dzieci i możliwości pomocy, organizując kampanie w mediach, ekspozycję plakatów i bannerów oraz ulotki. Do tej pory, dzięki bezinteresownej pomocy agencji reklamowej McCann Erickson oraz Saatchi & Saatchi, zorganizowane zostały cztery kampanie w mediach: *Ale nuda*⁴⁵, *Dzieci to nie śmieci – Zabierzmy je z ulicy*⁴⁶, *Ulica tego dzieci nie nauczy*⁴⁷ oraz *Oderwij dzieci od uli-*

⁴⁵ To pierwsza kampania w mediach o prowokacyjnym tytule: *Ale nuda*, która prowadzona była za pośrednictwem plakatów wielkoformatowych, ulotek reklamowych, spotów radiowych i telewizyjnych.

⁴⁶ Celem kampanii było wzmocnienie systemu opieki nad dzieckiem ze środowisk defaworyzowanych oraz wyrównywanie szans dzieci zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Mocne, odwołujące się do emocji hasło zwróciło uwagę na problem dzieci pozostawionych samym sobie, wzywając do działania. Kampania oparta była na standardowych nośnikach przekazu, którymi były plakaty, ulotki reklamowe oraz spoty radiowe.

⁴⁷ W kampanii, realizowanej w 2009 roku, nacisk położono na możliwości i potrzebę wykorzystania potencjału młodych ludzi. Kampania rozeszła się szerokim echem po Warszawie dzięki citilightom, ulotkom reklamowym oraz reklamom w tramwajach.

cy⁴⁸. Fundacja dociera do społeczeństwa także za pośrednictwem strony internetowej www.dziecipragi.org.pl, gdzie prezentowane są projekty, realizowane metodą pedagogiki ulicy, oraz najaktualniejsze informacje o działaniach programu. Do specjalistów i pracowników pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, pracowników urzędów miejskich „Wspólna Droga” kieruje konferencje, szkolenia i publikacje dotyczące upowszechniania modelowych rozwiązań oraz wyników badań.

Bardzo dobrze rozwija się współpraca z firmami, które wspierają finansowo wybrane elementy programu. Na przykład Société Générale przekazuje środki na stypendia, projekty edukacyjno-artystyczne oraz na „ wiatoteki”, TNT Express – na stypendia, projekty oraz kampanie medialne, FedEx – na projekty, a firmy Amgen, Atos, Bricoman, Johnson & Johnson oraz Mattel ofiarowuj  dary rzeczowe w postaci kosmetyków, artykułów szkolnych, ksi zek i paczek na  wi ta. Do grona partnerów włączyły się firmy PTC SA oraz Carrefour Polska, które zachęcają swoich klientów do przekazywania punktów na dozywianie dzieci, pomoce edukacyjne oraz mikrostypendia w ramach wlasnego programu lojalnościowego.

Odrębnym kierunkiem działań „Wspólnej Drogi” jest wspieranie pracowniczego wolontariatu indywidualnego poprzez tworzenie moŹliwo ci prowadzenia korepetycji, warsztatów fotograficznych czy tanecznych, a takŹe wolontariatu zespołowego – przy remontach placówek, organizowaniu wspólnych wycieczek i imprez. KaŹdego roku pracownicy firm przekazuj  dzieciom z organizacji partnerskich „Wspólnej Drogi” pomoce szkolne i prezenty gwiazdkowe w ramach akcji „Pierwszy dzwonek” oraz „List do Mikołaja”.

Obecnie pojawia się coraz więcej przykłąd w efektywnie funkcjonujących inicjatyw partnerskich. Współpraca Fundacji z samorządem, sektorem biznesu oraz innymi organizacjami pozarządowymi pokazuje, Źe zainicjowanie współpracy partnerskiej moŹe przynieść trwałe efekty, a takŹe przyczynić się do powstania silnego i sprawnie działającego partnerstwa. Według Rosa Tennysona, „aby partnerstwo mogło działać w sposób efektywny i z powodzeniem rozwiązywać problemy, powinno opierać się na silnych fundamentach zaangaŹowania poszczególnych partnerów w rozwijanie współpracy oraz na przekonaniu, Źe tylko współpraca partnerska moŹe doprowadzi  do wyznaczonego celu”⁴⁹.

⁴⁸ Kampania realizowana była wspólnie przez 11 organizacji pozarządowych, które przygotowały lokalne kampanie na swoich terenach na podstawie materiałów przekazanych przez Fundacj  „Wspólna Droga” United Way Polska.

⁴⁹ TENNYSON, *Poradnik partnerstwa*, s. 13.

Jakie korzyści wynikają z udziału w partnerstwie? Dla dzieci – to nadrabianie zaległości szkolnych, zwiększenie wiary we własne możliwości i wzrost aspiracji edukacyjnych, pozytywna zmiana w relacjach rodzinnych, poprawa funkcjonowania społecznego oraz rozwój indywidualnych zainteresowań i talentów. Dla środowiska lokalnego udział w partnerstwie daje możliwość skorzystania z narzędzi badawczych i modelowych rozwiązań w zakresie pomocy dziecku, w tym zastosowania metody pedagogiki ulicy. Natomiast dla firm – możliwość zbudowania spójnej i długofalowej strategii zaangażowania społecznego firmy oraz jej pracowników, budowania pozytywnego wizerunku firmy w środowisku lokalnym, jak również integracja pracowników poprzez wolontariat pracowniczy.

*

Żyjemy w społeczności opierającej się na informacji, w nieustannie zmieniającym się otoczeniu i nie ma możliwości, aby pojedyncza osoba, instytucja czy organizacja były w stanie, na własną rękę, rozwiązywać ciągle pojawiające się, coraz bardziej złożone problemy, zwłaszcza te odnoszące się do zagadnień społecznych. Nieodzwonne jest zastosowanie bardziej kompleksowego, wielopozomowego i nowatorskiego podejścia do ich rozwiązania. Można to osiągnąć właśnie poprzez współpracę między wieloma stronami – osobami czy instytucjami – mającymi zróżnicowane, uzupełniające się zakresy uprawnień, ale zainteresowane i ukierunkowane na wspólne osiągnięcie złożonych celów⁵⁰.

Partnerstwo nie jest chwilową modą, ale procesem ciągłym, rozwojowym, który w najbliższych latach powinien przybierać na sile. Ostatnie kryzysy ekonomiczno-finansowe pokazały dobitnie, że wymiar społeczny będzie odgrywał coraz większą rolę, a więc znaczenie partnerstw – jako jednej z możliwości efektywnego rozwiązywania problemów społecznych – powinno rosnać⁵¹.

Sprawne i efektywne funkcjonowanie partnerstwa międzysektorowego wynika wprost z zasad tworzenia i jego budowania oraz uzależnione jest od wielu różnych czynników. Najważniejsze z nich to odpowiedni poziom umiejętności organizowania i koordynowania współpracy partnerskiej, wspólne wartości i zasady, wspólne cele, sprawne i przejrzyste procedury zarządzania,

⁵⁰ M. JAMROZIK, M. ZMYSŁOWSKI, *Partnerstwo bez granic*, Warszawa: CPE 2010, s. 25.

⁵¹ Tamże, s. 25.

sprzyjające warunki zewnętrzne. Podstawowym warunkiem jest jednak zaufanie, otwartość i jawność. „Istotne znaczenie posiada przejrzystość organizacji społecznej [...]. To, co znamy i rozumiemy, budzi zaufanie. Jeżeli budowa, racje istnienia, zasady działania, kompetencje i osiągnięte przez instytucje rezultaty są dobrze widoczne, łatwe do zrozumienia, podlegające kontroli – czujemy się bezpiecznie i obdarzamy instytucję zaufaniem”⁵².

W *Poradniku partnerstwa* Ros Tennyson zauważa, że:

Partnerstwa rodzą się jako wizje w naszych umysłach, a kończą jako temat historii opowiedzianych w różnych miejscach na świecie. Ta podróż od pomysłu do realizacji zaczyna się w naszej wyobraźni. Stworzenie samej wizji – nawet najbardziej odważnej – nie wystarczy, trzeba jeszcze potrafić przekazać ją innym w taki sposób, aby wzbudzić ich żywe zainteresowanie i entuzjazm. [...] Opowieść o partnerstwie to opowieść o przygodzie, dążeniu do osiągnięcia celu, który jest jednocześnie wyjątkowy i uniwersalny. [...] Partnerstwa międzysektorowe nie są zjawiskiem codziennym. Prawdziwe partnerstwo zasługuje na to, by stać się tematem porywających opowieści. [...] Mówiąc o partnerstwie nie musimy używać kwiecistego języka lub pompatycznych zwrotów, ale też nie należy redukować swoich osiągnięć do suchych faktów. Pozwól słuchaczom podziwiać to, czego udało się dokonać. Pokaż im, że partnerstwo rzeczywiście stanowi ideał, do którego warto dążyć⁵³.

BIBLIOGRAFIA

- BELCER A.: Zbędni, odtrąceni i niechciani – wykluczeni, w: M. POKRZYWA, S. WILK (red.), *Wykluczenie społeczne. Diagnoza, wymiary i kierunki działań*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2013, s. 9-24.
- BELCER A., WOJNAROWSKA A.: *Streetworking – pomoc dla dzieci ulicy*, w: J. JĘCZEŃ, B. LELONEK-KULETA (red.), *Streetworking. Nowe wyzwania przed pracą socjalną*, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2012, s. 99-114.
- BRALCZYK J. (red.): *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2008.
- DUBISZ S. (red.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 3, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2003.
- FRIESKE K. W.: *Społeczne wykluczenie: o nicowaniu pojęć*, w: S. GOLINOWSKA, E. TARKOWSKA, I. TOPIŃSKA (red.), *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Badania*.

⁵² P. SZTOMPKA, *Socjologia*, Kraków: Wydawnictwo ZNAK 2007, s. 318.

⁵³ TENNYSON, *Poradnik partnerstwa*, s. 34.

- Metody. Wyniki. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych 2005, s. 55-62.
- GOLINOWSKA S., BRODA-WYSOCKI P.: Kategorie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Przegląd ujęć, w: S. GOLINOWSKA, E. TARKOWSKA, I. TOPIŃSKA (red.), Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Badania. Metody. Wyniki, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych 2005, s. 17-54.
- HURRELL S., HUSSAIN-KHALIQ S., TENNYSON R.: Studium przypadku – poradnik. Studia przypadku współpracy partnerskiej jako instrument zmian, t. M. Serafin, Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska 2010.
- ITRICH-DRABAREK J.: Partnerstwo trójsektorowe na poziomie lokalnym, „Studia Politologiczne” 20 (2011), s. 69-89.
- JAMROZIK M., ZMYŚŁOWSKI M.: Partnerstwo bez granic, Warszawa: CPE 2010.
- KRUSZKA R.: Wykluczenie społeczne – rys interpretacyjny i użyteczność badawcza, „Kultura i Edukacja” 2008, nr 1, s. 35-69.
- KWATERA K., BUKOWSKA R.: „Partnerstwo w Leadarze” o współpracy i sieciowaniu LGD, Kraków: Małopolska Sieć LGD 2009.
- LEW-STAROWICZ Z.: Słownik Encyklopedyczny Miłość i Seks, Kraków: Wydawnictwo Europa 1999.
- MCMANUS S., TENNYSON R.: Od czynu do słowa: komunikacja w partnerstwie. Poradnik dla animatorów partnerstwa, Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska 2010.
- MULARCZYK M.: „Partnerstwo dla dzieci” – wielopłaszczyznowe podejście do problemów społecznych, w: „Partnerstwo dla dzieci – czas wolny jako narzędzie zmiany społecznej”. Materiały z II Konferencji zorganizowanej przez Fundację Wspólna Droga w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej w dniu 8 grudnia 2008 roku, Warszawa 2009, s. 19-28.
- Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, Warszawa: MPiSS 2004.
- Strategia Państwa dla Młodzieży na lata 2003-2012, Warszawa: MENiS 2003.
- SZCZEPAŃSKI T.: Przestrzenie działania pedagoga ulicznego, w: E. BIELECKA (red.), Streetworking. Teoria i praktyka, Warszawa: Wydawnictwo Pedagogium 2005, s. 106-112.
- SZTOMPKA P.: Socjologia, Kraków: Wydawnictwo Znak.
- SZUŚCIK U.: Potrzeby dziecka, w: W. KORZENIOWSKA, U. SZUŚCIK (red.), Rodzina. Historia i współczesność. Studium monograficzne, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls 2006, s. 375-378.
- TENNYSON R.: Poradnik partnerstwa, tł. M. Serafin, Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska 2003.
- WOJNAROWSKA A.: Wykluczenie polityczne jako aspekt życia społecznego w Polsce, w: M. POKRZYWA, S. WILK (red.), Wykluczenie społeczne. Diagnoza, wymiary i kierunki działań, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2013, s. 187-204.
- WYGNAŃSKI J.: Skuteczne animowanie kultury współpracy – czynniki sukcesu w budowaniu partnerstw, w: A. HANDZLIK, J. GŁOWACKI (red.), Partnerstwo – współpraca międzysektorowa w realizacji celów społecznych, Kraków: Małopolska

- Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie 2012, s. 8-19.
- ZARUDZKI R.: „Metody i cechy LEADERa”. Materiały szkoleniowe 1. Część A, wydane w ramach projektu „Łączy nas Kanał Elbląski – partnerstwo sposobem aktywizowania mieszkańców” 2005, s. 22-23.
- ŻEROMSKA-CHARLIŃSKA J., ŚNIADKOWSKI M.: Bez-radność młodzieży wobec faktu wykluczenia społecznego, w: B. CHROSTOWSKA, E. KANTOWICZ, C. KURKOWSKI (red.), Pedagogika społeczna wobec problemów współczesnej młodzieży. Polska pedagogika społeczna na początku XXI wieku, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit 2010, s. 143-154.

IDEA PARTNERSTWA MIĘDZYSEKTOROWEGO
W ZAKRESIE MINIMALIZOWANIA ZJAWISKA
WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja modelu współpracy partnerskiej, która staje się bardzo popularna w świecie. W dzisiejszym społeczeństwie partnerstwo jest ogromną potrzebą, ponieważ daje szansę stworzenia współpracy i przynosi wiele korzyści w rozwiązywaniu trudnych problemów środowiskowych, społecznych, lokalnych oraz globalnych. Stworzenie dobrze funkcjonującego partnerstwa międzysektorowego to zadanie trudne, wymagające ścisłego współdziałania partnerów z różnych sektorów – publicznego, gospodarczego i społecznego. Natomiast misją partnerstwa musi dotyczyć kategorii dobra wspólnego, czyli korzystnej zmiany, z której będą mogli skorzystać i którą zauważą zarówno członkowie partnerstwa, jak i odbiorcy. Na przestrzeni ostatnich lat idea współpracy partnerskiej jest coraz powszechniej akceptowana i ceniona oraz coraz częściej uznawana za odpowiedź na wyzwania w dziedzinie pomocy wykluczonym. Pojawia się wiele przykładów dobrych praktyk międzysektorowych. W artykule przedstawiony został ciekawy i warty polecenia jeden z nurtów działalności Fundacji „Wspólna Droga” United Way Polska, mianowicie – wieloletni, autorski program społeczny Partnerstwo dla Dzieci, będący odpowiedzią na ogromny problem społeczny, jakim jest bieda i ubóstwo polskich dzieci. Celem programu jest wyrównywanie szans rozwojowych i edukacyjnych dzieci zagrożonych wykluczeniem i marginalizacją, pochodzących z rodzin ubogich, wieloproblemowych bądź niewydolnych wychowawczo. Pomoc tym dzieciom jest dobrą i trwałą „inwestycją” w życie ich samych, ich rodzin, jak również całego społeczeństwa. Projekt, opierając się na współpracy międzysektorowej, scala możliwości i efektywność różnych środowisk: organizacji pozarządowych, samorządu, biznesu, administracji rządowej, ośrodków naukowych i mediów.

Słowa kluczowe: dzieci, edukacja, marginalizacja, partnerstwo dla dzieci, partnerstwo, pomoc dzieciom, ubóstwo, współpraca międzysektorowa, wykluczenie społeczne.